

Un ierodas viesi...

Pirmais iespaids par Ināras Sluckas Nacionālā teātra Jaunajā zālē iestudētajiem Bārnija Norisa *Ciemiņiem* bija dīvains. Iepriekšējā vakarā šai pašā teātrī (tikai Aktierzālē) noskatījās Dāvja Auškāpa veidoto Eliota Heiza *Ceļā uz mājām*, un... tas bija faktiski identisks materiāls. Vienā zālē mirst tēvs, otrā – māte; abās – bērni, iegrimuši savās ikdienišķajās, egoistiski pārspīlētajās problēmiņās, nespēj ne mirkli apklust, pat nerunājot par kādu līdzjūtības kripietiņu pret vecākiem. Tā teikt – sociāli kritiskas izrādes.

Protams, izrādes detaļās atšķiras – citi aktieri, citi režisori un dažādas estētikas. Tomēr nepamet sajūta, ka varbūt ir noticis pārpratums. Ka Nacionālā teātra repertuāra plānošanas departamentā par dažādām zālēm atbildīgi savā starpā nesarunājas. Vai varbūt viena un tā pati tēma apzināti tiek izspēlēta dažādiem (abas zāļu auditorijas jau pārklājas mazā mērā) skatītājiem. Lai nu kā, bet loģisks secinājums *uzprasās* pats no sevis: problēma – paaudžu atsvešinātība, jaunākās paaudzes hipertrofēts egoisms – kļuvusi tik nozīmīga, ka par to, teātraprāt, nevar nerunāt. Tam, protams, var piekrist. Lai gan – vai tiešām tas attiecas uz/ skar visus? (Izrādes, starp citu, liek domāt, ka nē – jo runā tomēr, kā šķiet, par atsevišķiem gadījumiem, plašākas likumsakarības neiezīmējot.) Un ja nē – tad kāpēc *well made theatre* (teātra – produkta) kategorijā iekrītošus iestudējumus tik uzkrītošā blīvumā piedāvāt skatītājam?

Tieši šīs pārdomas noveda mani pie jautājuma, kas, atzišos, *Ciemiņu* skatīšanās laikā prātā gan neienāca. Proti, kur tad šī problēma pastāv? Latvijā? Modernajā pasaulē? Droši vien. Lai gan I. Slucka šķiet atbildam konkrētāk: teātrī.

Ciemiņi skatāmi vismaz divos veidos. Pirmām kārtām tā ir izrāde par ģimeni. Ulda Dumpja Artūrs un Lolitas Caukas Edija visu savu mūžu ir nodzīvojuši lauku saimniecībā. Vieni, jo abu dēls, Jāņa Vimbasa spēlētais Stīvens, pie pirmās iespējas aizbēdzis uz pilsētu, apprecējies ar sievieti, kas vecākiem nepatīk, un strādā par apdrošināšanas aģentu (lasi: dzimtajās mājās tikpat kā neierodas). Pāris iekārtojas režisores (viņa arī scenogrāfe) piedāvātajā telpā – divi klubkrēsli, telpas labā puse piekrauta ar lūžņiem (vecām plītim, veļas mašīnām utt.). Viņi nervozē. Mātei konstatēta, šķiet, Alcheimera slimība, dēls nolīdzis kopēju, kurai tūliņ, tūliņ jāierodas. Bet kaut kur ne visai tālā nākotnē glūn nepieciešamība Ediju ievietot pansionātā, atstājot Artūru pavisam vienu vai arī spiežot viņu pārdot dzimtas mājas, lai mūža nogali pavadītu blakus sievai aprūpes namā. Antas Aizupes Keita ierodas, mirkli vēlāk arī Stīvens, un izrādes darbība sākas.

Sižeta līmenī iestudējumā brīnumi nav gaidāmi. Viss notiek, kā jau tas bija paredzams, un vēl sliktāk. Edijas slimība strauji progresē, viņai drīz aizmirstot notikumus, vārdus, lietu sakarības. Ķermenis apzinās, piemēram, nepieciešamību atviegloties, bet valoda neklausā – varone mokoši cenšas atcerēties, ko viņa vēlas vai – kā to pateikt. Apkārtējie nesaprot. Loma ir smaga, un L. Cauka izspēlē to filigrāni – absolūti iemiesojoties varonē, kuras iekšējā pasaule vairs nepakļaujas loģikas likumiem. Turklāt aktrisei lomā raksturīgs emocionāls siltums un cilvēciska iejūtība, varoni vienlaikus nepazemējot ar pārlietu naturālistiskiem slimības simptomiem, bet bezcerīgo situāciju arī nevienkāršojot. Edijas vīrs savukārt ir varonis, kuram nav daudz vārdu, un U. Dumpis Artūru spēlē tā, ka ir aizraujoši sekot ik intonācijai, galvas pieliecinam, žestam, kas izlaužas, šķiet, nevilšus.

“Jaunieši” spēlē nevienmērīgāk. A. Aizupei grūtības sagādā varones “amerikānismi” – pārspīlētais optimisms, infantīlie izsauzieni, “iekšējās brīvības” demonstrācijas. Kad pēc dažām ainām sižets ļauj aktrisei nomierināties, viņa spēlē sievieti, kas nav (kā, pieļauju, varētu izlasīt lugā) nespējīga ilgstoši uzņemt atbildību. Tieši otrādi – viņa ir silta, dzīvesgudra un nemaz ne infantila, un tāpēc saprot, ka ar viņas vislabākajiem nodomiem nav pietiekami; Edijas un Artūra dzīve galu galā nevar būt viņas atbildība. Lai cik šāda potencialitāte ļautu priecāties *happy end* cerošajiem skatītājiem. J. Vimba savukārt mazliet par daudz spēlē uz vieniem vārtiem – viņa Stīvens ir viens no visnepatīkamākajiem varoņiem, kādi psiholoģiskajā teātrī vispār iedomājami: ne tikai egoists, bet vārda tiešā nozīmē kretīns (ar to saprotot, ka agresīvi glēvajam, mokoši just nespējīgajam varonim, šķiet, ir arī kādas psihiskas saslimšanas sākuma stadijas). Protams, varētu būt arī tā, tomēr šķiet, ka šāds

melnbalts lugas konflikta lasījums tomēr nav bijis režisores iecerēts. Ja *Ciemiņus* skatās kā ģimenes drāmu, tad tas ir pieklājīgs iestudējums bez ambīcijām – teātris, kas ļauj pamedītēt par dzīves likumsakarībām, bet neapgrūtina ar urdošu nepieciešamību domāt par to, kad teātra durvis aizvērušās.

Un tad ir otrs skatīšanās veids. I. Sluckas *Ciemiņos* darbojas arī četri Nacionālā teātra seniori (tā viņi tiek pieteikti programmiņā) – Līga Liepiņa, Ausma Ziemele, Arno Upenieks un Jānis Priedīte. Patiesībā – nevis darbojas, bet ir klātesoši. Kā mēmu statistu grupa viņi uznāk, izstaigā skatuves telpu, izpilda pāris fiziskus vingrinājumus, klusējot aiziet vai apsēžas telpas malā, vērojot notiekošo. Bez attiekmes, koncentrētā vienaldzībā. Un šķiet, ka izrāde, kas risinās, tiešo sižetu izspēlējot, ir par viņiem – no teātra/ dzīves izmestajiem...

Es rakstu "šķiet", lai gan īstenībā esmu pārliecināta, ka tieši tā I. Slucka materiālu arī ir izlasījusi: kā iespēju runāt par šādām – smalkām, jūtīgām, sarežģītām – lietām. Par to, ko nozīmē novecot. Ko nozīmē novecojošs ķermenis. Kā palēnām aizplūst dzīve, ko nav iespējams noturēt nekādiem līdzekļiem. Kādas moka sagādā tas, ka jaunākā paaudze pavirši paskrien garām, tā arī neiedziļinoties, neieklausoties. Ko nozīmē zaudēt kontroli pār sevi un dzīvi. (Varbūt es tagad sabiezinu krāsas, jo izrāde nekādā ziņā nav smaga, pat skumja ne, tomēr tieši šādu lasījumu diktē iestudējumā izveidotā zīmju sistēmā.) Tas ir ļoti cilvēciski un liecina visu labāko par I. Slucku kā režisoru – to, ar kādu cieņu un iejūtību viņa izturas pret personībām, ar kurām strādā, cik sarežģītas un smalkas matērijas (gan dzīvē, gan mākslā) viņu interesē. Bet es rakstu "šķiet" arī tādēļ, ka *Ciemiņu* gadījumā šie iespaidi ir nevis konkrētās izrādes laikā radušies, bet vēlāk racionāli izdomāti. Kaut kas iestudējumā ir palicis pusceļā, atstājot pēdas, kas ļauj spriest, pa kādu ceļu režisore gājusi, bet nenovedot skatītāju līdz galapunktam. Un realitātē diemžēl cilvēciski brīnišķīgs žests kļūst mākslinieciski lieks. Zināšanas par izrādi un tās pieredzēšana tomēr nav viens un tas pats...